

Van autochtoon naar allochtoon

Vergrijzing en integratie

Achtergrond - 1 november 2003

Demographische Zeitenwende

Duitsland en de Europese Unie vergrijzen. Onder demografen is dit allang geen nieuws meer. De afgelopen jaren begint echter ook in politieke kringen de alarmbel te luiden, getuige bijvoorbeeld het eindrapport van de commissie 'Demographischer Wandel'. De eerste visies op het voorkomen of matigen van de negatieve gevolgen van deze demografische ontwikkeling hebben zich inmiddels ook aangediend. Het verhogen van het geboortecijfer door een actieve Familienpolitik is hier één van; het vergroten van de immigratie is een andere belangrijk thema in het huidige debat. Een groot probleem bij de eerste visie is dat het geboortecijfer door structurele maatschappelijke factoren, zoals individualisering, emancipatie en de instituties van de verzorgingsstaat, moeilijk opwaarts te sturen is (het huidige vruchtbaarheidscijfer bedraagt 1,4. Voor een 'neutraal' bevolkingspeil is een cijfer van 2,1 nodig).

Is immigratie dan een beter antwoord op de demografische veranderingen? Wat zijn de gevolgen op langere termijn van een toename van immigratie? Hoe verhoudt dit zich tot het proces van integratie van immigranten, waar tegenwoordig al zoveel over te doen is? Aan de hand van deze vragen zal een blik op de toekomst worden gericht.

Toekomst

Wanneer in Duitsland het huidige geboortecijfer gehandhaafd blijft, zal de bevolking (zonder immigratie) krimpen tot ongeveer 51 miljoen in 2050. Als 170 duizend migranten meer naar Duitsland zullen komen dan vertrekken (migratieoverschot) zou deze 'vrije val' enigszins kunnen worden gedempt, tot 68 miljoen in 2050. Pas met een migratieoverschot van 300 duizend personen per jaar blijft het bevolkingspeil gehandhaafd.

Omdat vrouwelijke (oud-) immigranten over het algemeen een groter aantal kinderen krijgen dan autochtone vrouwen, zal de etnische opmaak van de bevolking in Duitsland sterk veranderen. Op basis van de variant met een migratieoverschot van 170 duizend, en een lichte stijging van het geboortecijfer in Duitsland (naar het EU gemiddelde van 1,5 kind per vrouw), zal rond 2050 ongeveer 28 procent van de bevolking afstammen van deze immigranten. Met

name onder jongeren en in steden zal dit percentage nog groter zijn.

De vergrijzing zal echter maar zeer beperkt kunnen worden tegengegaan door immigratie. Door de hogere levensverwachting, en het ouder worden van de immigranten zelf, zal het aandeel van ouderen in de bevolking zonder meer stijgen, hetgeen zelfs door immigratie van louter jongeren niet kan worden opgeheven. Grotere immigratie is daarmee ook geen definitief antwoord op de demografische problemen van Duitsland, maar kan de ontwikkelingen wel verzachten.

Einwanderungswende

Zoals uit het voorafgaande kan worden opgemaakt, heeft immigratie als gedeeltelijke oplossing voor de demografische situatie van Duitsland op de lange termijn grote gevolgen voor de etnische opmaak van de bevolking. De volgende vraag dient zich natuurlijk meteen aan: wat zijn de gevolgen voor de integratie van deze bevolkingsgroepen en de Duitse maatschappij als geheel? Wat worden relevante onderwerpen voor regeringsbeleid?

Vanuit sociaal-economisch perspectief is het belangrijk om stil te staan bij de samenhang tussen onderwijs en arbeidsmarktparticipatie. Kinderen van immigranten hebben op dit moment een relatief laag opleidingsniveau, terwijl door de vergrijzing juist de behoefte aan hoger geschoolden zal gaan toenemen. Wanneer deze situatie niet rechtgetrokken zal worden, dreigt het gevaar van tweedeling op de arbeidsmarkt in de toekomst. De huidige arbeidsimmigratie voor voornamelijk laaggeschoolde arbeid is daarom niet wenselijk op de langere termijn, indien het huidige onderwijsprobleem niet wordt aangepakt. Ook de recente blokkade van de Zuwanderungsgesetz, die in de Bondsraad werd tegengehouden door CDU/CSU is, met het oog op de toekomst, niet voor herhaling vatbaar. Wettelijke regulering van arbeidsimmigratie zal dan eenvoudigweg noodzakelijk zijn voor het functioneren van de Duitse economie.

In sociaal-cultureel opzicht zal het belang van de islam als religie in Duitsland toenemen door de groei van de bestaande moslimgemeenschap en verdere immigratie. De ongemakkelijke positie van de islam in Duitsland in het huidige tijdsgewricht bemoeilijkt de sociaal-culturele integratie van moslims. Ook andere cultuuruitingen en bijvoorbeeld het verenigingsleven zullen noodzakelijkerwijs meer divers worden. De kwestie van het wel of niet toestaan van het dragen van hoofddoekjes in bepaalde publieke functies en in bepaalde delen van de publieke ruimte (bijvoorbeeld scholen) zal over veertig jaar waarschijnlijk anders benaderd worden, als gevolg van de toename van het aantal moslims in Duitsland. De noodzaak van een goede dialoog tussen culturen zal daarom in de komende

decennia alleen maar toenemen.

Vanuit het perspectief van politieke integratie, tenslotte, is de toekomstige verschuiving van de etnische opmaak van de Duitse bevolking ook uiterst relevant. Politieke participatie is op dit moment lager onder (oud-)immigranten dan onder autochtonen en immigranten hebben veelal minder ervaring met een democratische cultuur en praktijken. Vanuit een democratisch oogpunt is het niet wenselijk dat grote delen van een bevolking niet of nauwelijks politiek participeren. Tegelijkertijd zal de verbreiding van democratische waarden en normen onder de bevolking hoge prioriteit moeten krijgen. Het Duitse politieke systeem zal zich daarbij meer moeten gaan openstellen voor participatie van etnische minderheden en voor hen belangrijke thema's. Een moslimpartij die de kiesdrempel zal weten te passeren is in 2050 wellicht een realiteit. Bij de afgelopen verkiezingen is de (weinig bekende) [Islamische Partei Deutschland](#) uiteindelijk niet eens op de kieslijsten terechtgekomen.

Uit het voorafgaande valt op te maken, dat een vergroting van immigratie zeker geen definitieve en probleemloze oplossing vormt voor de huidige demografische ontwikkelingen in Duitsland. Wanneer gekozen wordt voor de inzet van immigratie als (gedeeltelijke) oplossing, zal dit eveneens een grote inspanning op het gebied van integratie met zich mee moeten brengen. Integratie is vandaag de dag een belangrijk thema: in de komende decennia zal haar relevantie alleen maar toenemen.

Sander Kruse heeft nieuwste geschiedenis en politicologie gestudeerd en houdt zich bezig met het thema multiculturaliteit en integratie in Duitsland en Nederland.

[Lees verder: Vergrijzing en buitenlandse politiek](#)

[Lees verder: Maatschappelijke gevolgen](#)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/4009/van-autochtoon-naar-allochtoon>